

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

ขอบข่ายความคิด

คำว่า "พรรคการเมือง" มีรากศัพท์มาจากคำภาษาละตินว่า "pars" ซึ่งแปลว่า "ส่วน" (part) และตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "political party" ส่วนในภาษาฝรั่งเศสตรงกับคำว่า "partie politique" และในภาษาเยอรมัน "politische partai" อันเป็นการแสดงให้เห็นว่ารากศัพท์ในภาษาล้วนมีที่มาจากภาษาละตินเหมือนกัน¹ และจากความหมายในคำภาษาละตินที่แปลว่า "ส่วน" นี้เอง พรรคการเมืองจึงมีความหมายว่า ส่วนของราษฎร หรือการที่ราษฎรแบ่งแยกออกไปเป็นส่วนๆ (กลุ่ม) ตามความคิดเห็นหรือประโยชน์ได้เสียในทางการเมืองนั่นเอง²

มีนักรัฐศาสตร์หลายท่านพยายามที่จะทำให้คำจำกัดความของพรรคการเมืองในลักษณะแตกต่างกัน ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะมุ่งให้มีคำอธิบายของความหมายพรรคการเมืองอย่างชัดเจนที่สุด

ความหมายของพรรคการเมืองที่นักวิชาการต่างๆ ได้ให้ความหมายไว้ได้แก่คำจำกัดความของ เอ็ดมันด์ เบิร์ค (Edmund Burke) นักรัฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ได้ให้ความหมายของพรรคการเมืองไว้ว่า "พรรคการเมืองคือกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งรวมกันขึ้นมาโดยเห็นพ้องต้องกันในหลักการบางอย่างร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายในการเสริมสร้างผลประโยชน์ของชาติ"³

โมริช ดูแวร์เยร์ (Maurice Duverger) นักรัฐศาสตร์ชาวฝรั่งเศสได้ให้ความหมายว่า พรรคการเมืองเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทางเศรษฐกิจ หรือ กลุ่ม

¹ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, หน้า 5.

² หยุต แสงอุทัย, พรรคการเมือง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2517), หน้า 8.

³ Marian D.Irish, James W.Protho and Richard J.Richardson, The Politics of American Democracy, 7th ed. (New Jersey : Prentice Hall, Inc., 1981), p. 134.

ด้านใดก็ตาม เช่น การรวมตัวของกลุ่มผู้ดี กลุ่มขุนนาง กลุ่มกรรมกร กลุ่มเจ้าของที่ดิน กลุ่มข้าราชการ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้เป็นส่วนที่มาของพรรคการเมืองทั้งสิ้น ⁴

เซอร์แมน ไฟเนอร์ (Herman Finer) ให้คำจำกัดความว่า พรรคการเมืองหมายถึง "คณะหรือสมาคมของบุคคลซึ่งได้ตกลงกันถึงหลักการจัดการปกครองของรัฐ โดยมีการตกลงใจร่วมกันระหว่างสมาชิกของคณะบุคคลหรือสมาคมนั้น เพื่อนำเอาหลักการดังกล่าวไปปฏิบัติให้บังเกิดผลอย่างจริงจัง" ⁵

ซิกมันด์ นูแมนน์ (Sigmund Neumann) กล่าวว่า "พรรคการเมืองเป็นองค์กรของผู้กระทำการเมืองในสังคมที่เข้าแข่งขันกับกลุ่มอื่นๆ ที่มีทรรศนะต่างกัน เพื่อให้ได้รับความสนับสนุนจากประชาชน" ⁶

รอย ซี. แมคริดิส (Roy C. Macridis) กล่าวว่า พรรคการเมืองคือ "สมาคมซึ่งดำเนินกิจกรรมและรวบรวมประชาชนเข้ามาพินิจกำลังร่วมกันโดยการประสานประโยชน์ของสมาชิกสมาคมเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาล" ⁷

เคย์ ลอว์สัน (Kay Lawson) สรุปความหมายพรรคการเมืองไว้ว่า "พรรคการเมืองคือองค์การของบุคคลต่างๆ ที่แสวงหาอำนาจอันชอบธรรมจากสาธารณะโดยการเลือกตั้งที่ต่อเนื่อง

---

⁴ Maurice Duverger, Political Parties : Their Organizations and Activities in The Modern State (London : Methuen, 1964), p.24-31.

⁵ Herman Finer, The Theory and Practice of Modern Government (New York : Holt, Rinehart & Winston, 1949), p. 102.

⁶ Sigmund Neumann (ed.), Modern Political Parties (Chicago : University of Chicago Press, 1955) p. 395.

⁷ Roy C. Macridis, "Introduction : The History, Function, and Typology of Parties," in Political Parties : Contemporary Trends and Ideas, ed. Roy C. Macridis (Newyork : Harper & Row Publishers, 1967), p. 9.

หรือโดยไม่เลือกตั้งเพื่ออ้างถึงความเป็นตัวแทนสำหรับองค์การในการใช้อำนาจทางการเมืองในตำแหน่งทางการเมืองปกครองและประกาศว่าอำนาจ เช่นนั้นจะถูกใช้ในฐานะตัวแทนของสาธารณะ^๘

จากบรรดาคำจำกัดความของนักรัฐศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น เราอาจสรุปถึงความหมายของพรรคการเมืองได้ว่า "พรรคการเมืองหมายถึงคณะบุคคลที่รวบรวมกันขึ้นมาเนื่องจากสมาชิกมีความคิดเห็นในแนวทางกว้างๆ ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม คล้ายคลึงกัน และมุ่งที่จะได้เป็นรัฐบาล เพื่อนำนโยบายของพรรคการเมืองไปเป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศต่อไป"

พรรคการเมืองเมื่อเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในระบอบประชาธิปไตย และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้นก็ต้องมีหน้าที่ (functions) และบทบาท (roles) ในตัวของมันเอง เหมือนกันกับสถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย วัด สถาบันราชการ ฯลฯ แต่สถาบันทางสังคมอื่นๆ ดังกล่าวก็มีหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ (objectives) ของสถาบันนั้นโดยเฉพาะ เช่น วัดทำหน้าที่สั่งสอนศีลธรรมและจริยธรรม โรงเรียนให้ความรู้ด้านพุทธศึกษา จริยศึกษา ทัศนศึกษา และพลศึกษา ฯลฯ แต่พรรคการเมืองมีหน้าที่และบทบาทของมันโดยเฉพาะดังนี้

หน้าที่และบทบาทของพรรคการเมือง

บทบาทและหน้าที่ของพรรคการเมืองที่สำคัญสรุปได้ดังนี้^๙

1. หน้าที่ให้การศึกษาด้านการเมืองแก่ประชาชน

เพื่อให้ประชาชนทราบว่าการปกครองประเทศนั้นมีอะไรเป็น เรื่องของชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หากแต่เป็นเรื่องของพลเมืองทุกคนจะต้องร่วมมือร่วมใจกัน พรรคการเมืองจะต้องให้ความรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เช่น เร่งเร้าให้ประชาชนมีความรู้สำนึกทางการเมืองและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (political consciousness and political participation) เช่น การไปออกเสียงเลือกตั้งพรรคการเมืองที่มีแนวนโยบายที่

^๘ Kay Lawson, The Comparative Study of Political Parties (New York : ST. Martin's Press, 1976), pp. 3-4.

^๙ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, หน้า 14-17.

ต้นตอของการ การช่วยเป็นหูเป็นตาไม่ให้มีการโกงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ฯลฯ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่าพรรคการเมืองได้ให้การศึกษาดูงานแก่ประชาชน

2. หน้าที่สรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการ เป็นผู้แทนราษฎร

ในระบอบประชาธิปไตย คุณสมบัติของผู้ที่สมควรจะ เป็นผู้แทนราษฎร มีความสำคัญมาก เพราะเขาจะต้องเป็นตัวแทนซึ่งเข้าไปทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เพื่อให้ตรงกับเจตนารมณ์ของประชาชนผู้เลือกตั้งมาอย่างมากที่สุด ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นบุคคลที่เสียสละ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการ เป็นตัวแทนของราษฎรที่ดี พรรคการเมืองจึงจะต้องทำหน้าที่ในการสรรหาบุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าว

3. หน้าที่ประสานประโยชน์ของกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ

กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์จะมีบทบาทในการสร้างอิทธิพลต่อรัฐบาลในนโยบายสาธารณะ เช่น การนัดหยุดงานของสหภาพแรงงาน การเดินขบวนประท้วงของกลุ่มเกษตรกรและนิสิตนักศึกษา ทั้งนี้เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลยินยอมปฏิบัติในสิ่งที่ตนต้องการ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มนายจ้างก็ไม่ยินยอมที่จะปฏิบัติตาม เพราะต้องการรักษาผลประโยชน์ของตน ในกรณีเช่นนี้พรรคการเมืองจะทำหน้าที่ประสานประโยชน์ให้กับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ด้วยการเสนอให้มีกฎหมายที่เป็นธรรมกับทั้งสองฝ่าย และเกิดประโยชน์และความพอใจกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ซึ่งเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดทางการเมืองได้อีกทางหนึ่งด้วย

4. หน้าที่ในการระดมสรรพกำลังทางการเมือง

พรรคการเมืองจะทำหน้าที่เป็นศูนย์พลังทางการเมือง เพราะเป็นที่รวมของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ และประชาชนที่มีความคิดเห็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแนวทางกว้างๆ ที่คล้ายคลึงกัน เข้าด้วยกัน เพื่อหาโอกาสเป็นรัฐบาล พรรคการเมืองจึงเป็นที่รวมในการระดมสรรพกำลังต่างๆ เพื่อให้เกิดอำนาจต่อรอง เรียกร้อง และรวบรวมความคิดเห็นจากประชาชนและกลุ่มของประชาชนต่างๆ เพื่อนำมาบริหารประเทศในกรณีที่ เป็นรัฐบาลและถ้ามิได้ เป็นรัฐบาลก็หาทางชี้แนะรัฐบาลให้ยอมรับเอาผลประโยชน์ดังกล่าวของประชาชนหรือกลุ่มประชาชนไปบริหารประเทศต่อไป

5. หน้าที่ในฐานะฝ่ายค้าน

ในระบอบประชาธิปไตย พรรคการเมืองที่มีสมาชิกของพรรคได้รับเลือกตั้งน้อย และไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ก็จะทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้าน อันถือว่าเป็นเสมือน "กระจกเงา" ให้

รัฐบาลทราบว่า การบริหารของรัฐบาลเป็นอย่างไร คอยท้วงติง คัดค้าน หรือยับยั้งมิให้รัฐบาลใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือกระทำการในสิ่งที่จะเกิดผลร้ายกับการพัฒนาประเทศ และยังทำหน้าที่ควบคุมให้รัฐบาลปฏิบัติตามนโยบายของตนที่ได้แถลงไว้ต่อสภา

6. หน้าที่ในการ เป็นศูนย์กลางของกลุ่มผลประโยชน์และสมาชิกพรรคการเมือง

พรรคการเมืองเป็นที่รวมของบุคคลหลายกลุ่มอาชีพมากมาย ฉะนั้นโอกาสที่จะเกิดการแตกแยกทางความคิดเห็นจึงมักจะมีอยู่เสมอ พรรคการเมืองจึงสามารถทำหน้าที่เสมือน "เวที" (stage) ของสมาชิกต่างๆ ของพรรคที่จะระบายความอัดอั้นตันใจของตนหรือกลุ่มของตนเพื่อนำไปสู่การตกลงด้วยสันติวิธีก่อนที่จะนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ไปอภิปรายในสภา โดยนัยนี้พรรคการเมืองจึงเป็นศูนย์กลางในการประสานการติดต่อ และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างมวลชนสมาชิกของพรรครวมทั้งระหว่างพรรคต่อพรรค ระหว่างพรรคต่อรัฐบาล และระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชนทั่วไปด้วย

7. หน้าที่สร้างผู้นำทางการเมือง

ในประเทศไทย พรรคการเมืองจะเป็นสถาบันที่สร้างผู้นำทางการเมืองที่ดีเพื่อผลดีออกไป เป็นนักการเมืองอาชีพ ที่มีความสามารถและพร้อมที่จะดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองในระดับต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ การเป็นผู้นำทางการเมืองเป็นผู้กำหนดนโยบายโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนในทรรศนะของพรรคการเมือง ฉะนั้นนักการเมืองจะต้องเข้าใจการ "ต่อรอง" ผลประโยชน์ทางการเมืองของประชาชน การประสานประโยชน์ต่างๆ ตลอดจนงานการสร้างความสามัคคีของกลุ่มต่างๆ ด้วยการวางนโยบายของพรรค และเมื่อพรรคเป็นรัฐบาลก็จะต้องเอานโยบายเหล่านี้ไปใช้ พรรคการเมืองจึงเป็นสถาบันที่ฝึกอบรมและสร้างผู้นำทางการเมือง ที่เหมาะสมกว่าสถาบันอื่นใด

นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในทัศนะของนักวิชาการอื่นอีก เช่น

1. หน้าที่ในการสื่อสารทางการเมือง (political communication) พรรคการเมืองเป็นสถาบันที่มีความสำคัญรองลงมาจากสื่อมวลชน ในการทำหน้าที่เชื่อมโยงความต้องการของประชาชนกับผู้มีอำนาจทางการเมือง¹⁰ โดยเป็นเครื่องมือทำให้บุคคลได้ใช้อิทธิพลในการบริหาร

¹⁰ จำลอง สาสีสงษ์ และคนอื่นๆ, พรรคการเมืองและผลการเลือกตั้ง 19

(กรุงเทพมหานคร : สหประชาพาณิชย์, 2519), หน้า 85.

กิจการของรัฐ ถึงแม้ว่าประชาชนจะมีสิทธิเลือกตั้ง แต่ถ้าอยู่อย่างโดดเดี่ยวก็จะปราศจากอิทธิพล การที่เจตน์เจานงต่างๆ อยู่อย่างกระจัดกระจายจะทำให้ขาดประสิทธิภาพ ดังนั้นพรรคการเมืองจึง ทำหน้าที่รวบรวมพลังต่างๆ ที่กระจัดกระจายอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำให้มีน้ำหนักขึ้น ¹¹ เพื่อ สะท้อนไปให้ผู้มีอำนาจได้ตัดสินใจตามความต้องการของประชาชน ในขณะที่เดียวกันหรือถ่ายทอดการ ปฏิบัติงานของผู้มีอำนาจมาสู่ประชาชน

2. พรรคการเมืองทำหน้าที่กำหนดนโยบายต่างๆ ซึ่งจะแสดงนโยบายนี้ต่อประชาชน ในการรณรงค์หาเสียง ¹² และเมื่อพรรคได้ที่นั่งในสภาและสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ก็ย่อมถือได้ว่า ประชาชนมีความประสงค์เห็นนโยบายของพรรคการเมืองนั้น เป็นนโยบายของรัฐบาล

3. พรรคการเมืองช่วยปลูกและระดมมวลชนให้ เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองและ ช่วยทำให้การปกครอง เป็นของประชาชนและโดยประชาชนมากขึ้น ซึ่งถ้าไม่มีพรรคการเมืองช่วย ทำหน้าที่นี้ การปกครองจะถูกผูกขาดโดยชนกลุ่มน้อยที่มีอิทธิพลทาง เศรษฐกิจ หรือทางอาวุธโดยชน กลุ่มน้อยนี้จะพยายามรวมตัวกัน เป็นกลุ่มการเมืองและดำเนินการคล้ายพรรคการเมืองคุมอำนาจใน การปกครองประเทศตลอดเวลาโดยไม่ยอมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วม

วิทยา นภาศิริกุลกิจ กล่าวถึงบทบาทของพรรคการเมืองที่มีต่อการปกครองระบบประชาธิปไตยอย่างน่าสนใจว่า ¹³

1) พรรคการเมืองช่วยสร้างความชอบธรรม (Legitimacy) ของการมีอำนาจปกครอง ปรัชญาสำคัญของ การปกครองระบอบประชาธิปไตยก็คือ การยอมรับว่าอำนาจอธิปไตย เป็นของปวงชนและผู้ปกครองหรือรัฐบาล มาจากความเห็นชอบของประชาชน ซึ่งแสดงออกโดยการ เลือกตั้ง การมีการเลือกตั้งทำให้พรรคกลายเป็นกลไกสำคัญที่สะท้อนความคิดเห็นของประชาชน ทั้งนี้ เพราะในการเลือกตั้งผู้แทนนั้น ประชาชนจะ เลือกตั้งผู้แทนที่ตนเห็นว่ามีหลักการและนโยบายสอดคล้อง

¹¹ พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, หลักรัฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พาณิชย์เจริญ, 2501), หน้า 58.

¹² สมพงษ์ เกษมสิน และจรรยา สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 39.

¹³ วิทยา นภาศิริกุลกิจ และ สุรพล ราชภัณฑารักษ์, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), หน้า 1-6.

กับผลประโยชน์ของตนมากที่สุด แต่ธรรมดาในสังคมหนึ่งๆ ย่อมจะประกอบไปด้วยบุคคลที่มีแนวความคิดแตกต่างกันมากมาย จึงเป็นการลำบากของประชาชนที่จะเลือกบุคคลถูกต้องกับความคิดเห็นของตน นอกจากนั้นตัวบุคคลแต่ละคนก็ไม่เป็นหลักประกันเพียงพอว่า เขาจะยึดถือหลักการและนโยบายที่ประกาศไว้หรือไม่ ดังนั้นการมีพรรคการเมืองจะช่วยรวบรวมความคิดเห็นของปัจเจกชน (คือความคิดเห็นของแต่ละคนเหล่านั้น) ที่มีความคิดเห็นเหมือนกันมารวมกันเป็นกลุ่มก้อน โดยสร้างอุดมการณ์และนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสังคม ทำให้แนวความคิดที่กระจายอยู่ในสังคมเห็นเด่นชัดขึ้น ประชาชนก็เลือกตั้งผู้แทนได้ง่ายขึ้น นอกจากนั้นพรรคการเมืองยังช่วยประกันได้ว่า ผู้แทนเหล่านั้นจะปฏิบัติตามอุดมการณ์และนโยบายที่ประกาศไว้ โดยพรรคจะมีระเบียบวินัยควบคุมสมาชิกของตนให้ปฏิบัติตามนโยบายของพรรค ทั้งนโยบายของพรรคก็มีความแน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ดังนั้นประเทศที่มีพรรคการเมืองมั่นคงในการเลือกตั้งประชาชนที่เห็นพรรคการเมืองใดมีอุดมการณ์และแนวนโยบายเหมือนตน ก็จะไปลงคะแนนเลือกตั้งให้ผู้แทนที่สังกัดพรรคการเมืองนั้น ถ้าสมาชิกของพรรคการเมืองใดได้รับเลือกตั้งเสียงข้างมากในรัฐสภาก็จะได้รับมอบหมายจัดตั้งรัฐบาล หรือเท่ากับว่าประชาชนเห็นชอบให้คณะบุคคลของพรรคการเมืองนั้นเป็นรัฐบาล รัฐบาลเองก็มีความชอบธรรมในการปกครอง เพราะรัฐบาลจัดตั้งขึ้นโดยความเห็นชอบของประชาชนส่วนใหญ่ในตัวเอง

2) พรรคการเมืองทำหน้าที่สำคัญในการผดุงรักษาอำนาจในการปกครองให้สืบต่อเนื่องกัน (Succession of Powers) และการถ่ายทอดอำนาจเป็นไปอย่างถูกต้องตามครรลองของประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบที่เปิดโอกาสให้มีการต่อสู้แข่งขันทางการเมือง เพื่อเลือกเฟ้นกลุ่มหรือคณะบุคคลที่จะเข้ามาเป็นรัฐบาล โดยยึดหลักเสรีภาพ (Liberty) และความเสมอภาค (Equality) โดยการส่งสมาชิกของพรรคเข้าสมัครรับเลือกตั้งและพรรคที่ชนะเลือกตั้งก็จะได้จัดตั้งรัฐบาล พรรคที่ไม่ได้จัดตั้งรัฐบาลก็จะทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้าน และจะต้องเตรียมนโยบายและเตรียมคนไว้พร้อมเสมอ ที่จะ เป็นรัฐบาลได้ (ตั้งรัฐบาลเงา) การมีพรรคฝ่ายค้านจะทำให้รัฐบาลปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ผู้ปกครองจะอยู่ในตำแหน่งเท่าใด ขึ้นอยู่กับว่ารัฐบาลจะบริหารประเทศให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนส่วนมากหรือไม่ พรรคฝ่ายค้านจะคอยท้วงติงและเสนอแนะรัฐบาล ถ้าประชาชนเห็นว่ารัฐบาลปฏิบัติหน้าที่โดยขาดความรับผิดชอบ การเลือกตั้งครั้งต่อไปก็อาจจะเลือกสมาชิกพรรคฝ่ายค้านมาเป็นรัฐบาลบ้าง การมีพรรคการเมืองจึงทำให้การถ่ายทอดอำนาจดำเนินไปโดยสันติวิธีตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง

3) พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้ปกครองทราบเจตจำนงของประชาชน

ในระบอบประชาธิปไตยโดยผู้ปกครองหรือรัฐบาลจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอแนะนโยบายหรือความคิดเห็น เพื่อรัฐบาลจะได้ทราบความต้องการของประชาชน ซึ่งจะต้องถือหลักว่านโยบายของรัฐบาลมาจากเจตนารมณ์ของประชาชนและประชาชนเห็นชอบ และรัฐบาลจะต้องปฏิบัติตามในสิ่งที่ประชาชนต้องการ ดังนั้นพรรคการเมืองจึงเป็นเครื่องมือที่รัฐบาลจะทราบความต้องการและเจตจำนงของประชาชนได้ เนื่องจากพรรคการเมืองเป็นตัวแทนอุดมการณ์ของคนในสังคม จึงเป็นเสมือนกระจกเงาสท้อนให้เห็นความต้องการของกลุ่มชนต่างๆ ในสังคม โดยพรรคการเมืองจะเป็นผู้รวบรวมความต้องการของประชาชนและส่งต่อความประสงค์ของประชาชนไปยังรัฐบาล

4) พรรคการเมืองช่วยพัฒนาการเมือง

พรรคการเมืองมีบทบาทในการสร้างและปลูกฝังจิตทางการเมืองของประชาชนในประเด็นปัญหาต่างๆ ซึ่งโดยปกติประชาชนมีความคิดเห็นทางการเมืองอยู่บ้าง แต่มักกระจัดกระจายตามที่ต่างๆ การมีพรรคการเมืองซึ่งมีแนวนโยบายกว้างๆ ย่อมทำให้ประชาชนผู้มีความคิดเห็นคล้ายๆ กัน สามารถยึดพรรคการเมืองเป็นหลัก หรือเป็นตัวแทนแห่งทัศนะได้ นอกเหนือจากการปลูกฝังความคิดเห็นทางการเมืองที่กระจัดกระจายอยู่บ้าง พรรคการเมืองยังมีบทบาท "สร้าง" ทัศนคติทางการเมืองด้วย ทั้งนี้โดยการโฆษณาจูงใจซ้ำแล้วซ้ำอีก เพื่อให้มหาชนคล้อยตาม ซึ่งคนส่วนใหญ่อาจไม่เห็นด้วยในระยะเริ่มแรก แต่นักการเมืองอาจโฆษณาให้ประชาชนเห็นคล้อยตามด้วยได้ การสร้างและปลูกฝังความคิดเห็นทางการเมืองโดยพรรคการเมืองอาจทำได้ตลอดเวลา ทั้งในช่วงฤดูหาเสียงเลือกตั้งและในช่วงปกติ โดยวิธีการต่างๆ กัน เช่น การแจกเอกสารของพรรคการเมือง การปราศรัยของพรรคการเมืองตามสถานที่ชุมนุมชน การเข้าเวลาสถานีวิทยุหรือโทรทัศน์หรือทั้งสองประเภท เพื่อออกรายการของพรรค เป็นต้น

พรรคการเมืองยังมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้มีการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การกระตุ้นให้ไปออกเสียงเลือกตั้ง ไม่จำเป็นจะต้องระบุว่าจะไปเลือกพรรคใดพรรคหนึ่ง แต่ให้สละเวลาไปออกเสียงเลือกตั้ง เพื่อเป็นแสดงความยอมรับหรือให้สัตยาบันแก่ระบอบประชาธิปไตย อันเป็นการตั้งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง นอกเหนือไปจากแสวงหาบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกของพรรค ซึ่งมีบทบาทโดยตรงในการเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน (Political Socialization) ก็น่าดี การโน้มน้าวให้ประชาชนไปออกเสียงเลือกตั้งหรือเข้ามาเป็นสมาชิกของพรรคก็ดี เหล่านี้นับว่าเป็นการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วย

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นว่า พรรคการเมืองมีความสำคัญยิ่งในฐานะ เป็นกลไกอันสำคัญ สำหรับสร้างประชาธิปไตย ประเทศต่างๆ จึงได้รับเอาแนวความคิดและวิวัฒนาการระบบพรรคการเมือง เข้าไว้ในประเทศของตน แต่พรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยจะมีบทบาทและปฏิบัติหน้าที่พร้อมกัน ทุกอย่างหรือเพียงบางประการ ย่อมขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาของประเทศนั้นๆ สำหรับประเทศที่มีระบอบ เผด็จการ (ไม่ว่าซ้ายหรือขวา) พรรคการเมืองมักจะเป็นเพียงเครื่องมือของบุคคลในคณะรัฐบาลเพื่อ สร้างความเข้มแข็ง และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และบงการการดำเนินงานของรัฐ มากกว่าเป็น เครื่องมือของประชาชน

ปัญหาของพรรคการเมืองกับการสร้างฐานมวลชน

ปัญหาพื้นฐานของพรรคการเมืองไทย ประการหนึ่งคือ พรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่ยังเป็นพรรคของชนชั้นนำ (elitist party) มากกว่าจะมีลักษณะเป็นพรรคมวลชน (mass party) ที่มีฐานสมาชิกกว้างขวางและเหนียวแน่น ทั้งนี้เพราะรากการก่อตั้งพรรคการเมืองนั้น มิได้เกิดจากกลุ่มผลประโยชน์ และการสนับสนุนของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ดังนั้นจึงขาดองค์กรหรือ สถาบันที่คอยทำหน้าที่ เชื่อมประสานระหว่างประชาชนกับพรรคการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พรรคการเมืองไทยเกิดขึ้นจากความต้องการของผู้นำการเมือง และหรือนายทุนเพื่อให้สามารถมีชัยชนะ ในการเลือกตั้งในฤดูการเลือกตั้งเป็นหลัก บรรดาสมาชิกของพรรคหรือผู้ร่วมก่อตั้งพรรคต่างระดม หรือรวมตัวกันอย่างหลวมๆ เพื่อผลประโยชน์ในการเลือกตั้งเป็นหลัก โดยไม่เห็นความสำคัญของ กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์และประชาชนอย่างจริงจังดังที่ปรากฏว่า ยังไม่มีพรรคการเมืองใดในปัจจุบันที่มีฐานสนับสนุนจากกลุ่มผลประโยชน์และประชาชนที่แน่นแฟ้น เพียงพอ ¹⁴

ดังนั้นพรรคการเมืองไทยควรที่จะพัฒนาองค์กรของพรรคให้สามารถ เชื่อมสัมพันธ์กับประชาชน และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เช่น การมีสาขาพรรคในท้องถิ่น อันจะทำให้ประชาชนได้กระตือรือร้นที่จะ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านพรรค ทำให้ช่องว่างระหว่างพรรคและประชาชนลดน้อยลง ส่งผลให้พรรคการเมืองได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างแน่นอน นอกจากนี้พรรคควรจะขยาย

¹⁴ สุจิต บุญบงการ, การเมืองไทย ปี 2527 วิกฤตการณ์สิบทอดอานาจคนหนุ่มสาว กับการพัฒนาประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, 2527), หน้า 186.

ฐานไปสู่กลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีพลังและความกระตือรือร้นสูง โดยเปิดโอกาสกลุ่มเยาวชนได้เข้ามาร่วมงานในพรรคและจัดตั้งกลุ่มในลักษณะที่เรียกว่า กลุ่มผนวก (Auxiliary groups) กลุ่มนี้จะช่วยสนับสนุนพรรคในการหาเสียงรวมทั้งโฆษณาให้แก่พรรค การให้บุคคลากรแก่พรรคเพื่อเข้าร่วมทำงานให้พรรค ¹⁵ นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยสนับสนุนเสริมหน้าที่พรรคในด้านต่างๆ เช่น หน้าที่ให้การศึกษาด้านการเมืองแก่ประชาชน หน้าที่ในการสื่อสารทางการเมือง หน้าที่ช่วยปลุกระดมมวลชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง เป็นต้น สำหรับกลุ่มเองก็ได้รับการฝึกฝนให้เป็นนักการเมืองในอนาคต เพื่อสืบทอดอุดมการณ์ของพรรคต่อไป

กลุ่มเยาวชนนี้ในพรรคการเมืองสหรัฐ ได้แก่ กลุ่มเยาวชนเดโมแครต (The Young Democrats) และเยาวชนรีพับลิกัน (The Young Republicans) สำหรับพรรคการเมืองไทยก็ดังเช่น พรรคประชาธิปัตย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา ได้ขยายฐานของพรรคออกไปให้กว้างขวางมาก พยายามหาสมาชิกใหม่จากกลุ่มต่างๆ ในสังคมเข้ามาร่วมพรรค ¹⁶ และได้ก่อให้เกิดกลุ่มเยาวชนประชาธิปัตย์ (The Young Democrats) ตั้งแต่ปี 2512 ขึ้นมาเสริมสนับสนุนงานของพรรค อันจะได้ศึกษาที่บทบาทเหล่านี้ต่อไป

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation)

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) มีความหมายหลายประการด้วยกัน ความหมายกว้างๆ คือ กิจกรรมของประชาชนทุกระดับของระบบการเมือง ¹⁷ อันมีผลกระทบต่อระบบการเมืองโดยตรง เช่น ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการลงคะแนนเสียง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

¹⁵ วิทยา นภาศิริกุลกิจ และ สุรพล ราชภัณฑารักษ์, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์. หน้า 88.

¹⁶ นรนิติ เศรษฐบุตร "พรรคประชาธิปัตย์ : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว" (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530) หน้า 41.

¹⁷ ปราโมทย์ สัตยากร "การศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติของนิสิตจุฬาฯ ต่อนโยบายเกี่ยวกับนักศึกษาของการพัฒนาประชาธิปไตย รัฐบาล พล.อ. เกอริ่งศักดิ์ ชมนันท์." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523 หน้า 40-48.

ความหมายของคำว่า "การเข้ามีส่วนร่วม" (participation) ในพจนานุกรมนั้น หมายถึง กิจกรรมโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจการทางการเมือง รวมทั้งการออกเสียงเลือกตั้ง การเป็นสมาชิก การทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมือง เช่น ความเคลื่อนไหวร่วมกับพรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่สภามณฑลเมือง กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปรายทางการเมืองหรือร่วมฟังเหตุการณ์ทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของกิจการทางการเมืองนั้น¹⁸

Myron Weiner ได้รวบรวมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่นักรัฐศาสตร์ได้ให้ไว้ 10 ความหมาย ดังนี้

1. การกระทำที่สนับสนุนหรือ เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองประเทศ
2. ความพยายามที่สำเร็จผลในการใช้อิทธิพลต่อการปฏิบัติการของรัฐบาลหรือในการเลือกผู้นำในวงการรัฐบาล
3. การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย และได้รับการรับรองว่าชอบธรรม
4. การกระทำที่มีตัวแทน
5. ความแทนหน้าที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง เพราะรู้สึกว่าการเข้าไปเกี่ยวข้องไม่ทำให้เกิดผลอะไรขึ้นมา
6. ความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือ เป็นพวกที่กระตือรือร้นที่จะทำ
7. การกระทำที่ต่อเนื่องอย่างคงเส้นคงวา ซึ่งอาจเป็นการจัดการอย่างเป็นสถาบันหรือกระทำการในลักษณะที่ปะทุขึ้นทันทีทันใด เช่น ก่อการจลาจล
8. การกระทำที่มุ่งต่อการเลือกผู้นำทางการเมือง มุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะหรือเป็นความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการกระทำต่างๆ ของหน่วยราชการ
9. การกระทำที่เป็นกิจกรรมอันมีผลกระทบต่อการเมืองระดับชาติเท่านั้น
10. การกระทำที่เป็น "การกระทำการเมือง"

---

¹⁸ Geaffrey K. Roberts, A Dictionary of Political Analysis (Great Britain Longman, 1971), p. 145.

จากความหมายทั้ง 10 ความหมาย จึงสรุปได้ว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การกระทำโดยสมัครใจ ไม่ว่าจะ เป็นผลสำเร็จหรือไม่ เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือ ต่อเนื่องและจะใช้วิธีการที่ถูกต้องยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยที่การกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะไปมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาล ทั้งในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ ตามความหมายข้างต้นนี้ Weiner เน้นว่า "การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง" จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบครบสามประการ คือ มีการกระทำ เป็นไปโดยสมัครใจ และมีการเลือก ซึ่งหมายถึงการเลือกกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่ง จะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้ การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองยังต้องระบุถึงวิธีการและเป้าหมาย เพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องมั่นคงมิได้หมายความว่าเฉพาะการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองในระดับต่างๆ ตามความเหมาะสมความสามารถและโอกาส เพื่อมุ่งประสงค์ที่จะทำให้เกิดผลต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง¹⁹

Huntington และ Dominquez ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลโดยการกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมถึงการเลือกตั้งการร่วมในการณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อให้เข้มแข็ง หรือกดดันรัฐบาล การประท้วง การใช้กำลังรุนแรง²⁰

---

¹⁹ Myron Weiner, *Political Participation : Crisis of the Political Process, Crisis on Sequences in Political Development*, eds. Leonard Binder and Others, (Princeton, N.J. Princeton University) อ้างถึงในวิสุทธิ โปธิแทน. "ความคิดเกี่ยวกับการให้ความรู้ในทางการเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพในประเทศไทย," *รัฐศาสตร์* 3 : 3, หน้า 34-36.

²⁰ สุจิต บุญบงการ. "การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับเสถียรภาพทางการเมืองของไทย," *การพัฒนาประเทศไทย* จรุง สุภาพ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 42.

จรรยา สุภาพ มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง ส่วนที่ประชาชนจะพึงมีในการกำหนดนโยบายในการตัดสินใจในกิจการต่างๆ ของรัฐบาลและในทางการเมืองหรือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง เช่น การเข้าเป็นรัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล หรือการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ²¹

Herbert McClosky กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ตามความสมัครใจ ซึ่งสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการเลือกผู้ปกครองประเทศโดยตรงหรือทางอ้อม ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ รวมทั้งการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การหาข่าวสาร การอภิปราย และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม การบริจาคเงินและการติดต่อกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลักษณะความกระตือรือร้นของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น รวมถึงการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ ผู้ลงคะแนนเสียงตามบัญชี การเขียนและกล่าวสุนทรพจน์ การรณรงค์หาเสียง การแข่งขันเป็นเจ้าหน้าที่ตรวจและเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่รวมถึงกิจกรรมที่ไม่สมัครใจ เช่น การเสียภาษี การเสียสิทธิ การเป็นทหาร และหน้าที่ด้านตุลาการ ²²

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรม โดยสมัครใจของประชาชนที่มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล และเป็นการกระทำที่ถูกต้องกฎหมายหรือไม่ถูกต้องกฎหมายก็ตาม จะใช้กำลังหรือไม่ก็ตาม สำเร็จหรือล้มเหลวก็ได้และมีอยู่ในทุกระดับของสังคมคือทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีในทุกระดับของสังคมและมีรูปแบบมากมาย

Milbrath ได้จำแนกรูปแบบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 6 รูปแบบ คือ

²¹ จรรยา สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 333.

²² Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why People Involved in Politics, (Chicago : Rand McNally & Company 1966) P.12 - 16. อ้างใน ชวนทัศนีย์ ประไพพิศ "กองทุนพัฒนาชนบทระดับอำเภอกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530, หน้า 24-26.

1. การเลือกตั้ง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นรูปแบบในการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองที่แยกจากกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันกับความรักชาติ ซึ่งแสดงออกโดยการเคารพธงชาติ การเสียภาษี การเคารพกฎหมาย กระทำตามความต้องการของตนที่มีต่อระบบการเมือง บุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น จึงเป็นบุคคลที่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความสำนึกในบรรทัดฐานของสังคมและวิถีการดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน

2. การเป็นเจ้าของหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้หมายถึง การเข้าร่วมในพรรคการเมือง ทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและในการเลือกตั้ง ขอบเขตของกิจกรรม ได้แก่ การมีบทบาทในการรณรงค์หาเสียง บริจาคเงินช่วยเหลือพรรคหรือผู้สมัครชักชวนประชาชนไปลงคะแนน เพื่อสิทธิในการลงคะแนนเสียงเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง พยายามชักชวนประชาชนให้ลงคะแนนเสียงแก่พรรคหรือผู้สมัครที่ตนชอบ การลงสมัครรับเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ขั้นต้นระหว่างปัจเจกชนกับรัฐ แต่ผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้มีน้อยมาก เนื่องจากการเข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าว ต้องอาศัยความตื่นตัวและสนใจอย่างแท้จริง

3. เป็นผู้ที่มีบทบาทในชุมชน ขอบเขตการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ได้แก่ การรวมกันขึ้นมาเพื่อทำงานเกี่ยวกับสังคม การเป็นสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นขององค์การที่มีบทบาทในชุมชนมีลักษณะคล้ายกับเจ้าหน้าที่พรรค และเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียงที่แตกต่างกันคือ ผู้มีบทบาทในชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับทั้งพรรคและการรณรงค์หาเสียงน้อยกว่าผู้มีบทบาทในพรรคการเมือง

4. มีการติดต่อกับทางราชการ ในรูปแบบนี้เป็นเรื่องเฉพาะ เช่นการใช้บริการของราชการ การมีส่วนร่วมแบบนี้มีผลโดยตรงต่อบุคคลนั้นเองเท่านั้น

5. เป็นผู้ประท้วง ขอบเขตของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้คือการเข้าร่วมเดินขบวนตามถนน หรือก่อให้เกิดการจลาจล เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง การเอาใจใส่กับการชุมนุมประท้วง เข้าร่วมกับกลุ่มประท้วงรัฐบาล และการปฏิเสธการยอมรับกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

6. เป็นผู้สื่อข่าว ขอบเขตของกิจกรรมคือการเข้าร่วมถกปัญหาการเมือง การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชนที่อยู่อาศัย ผู้ที่เข้าร่วมร่วมทางการเมืองในรูปแบบ

ผู้สื่อข่าวนี้ มักเป็นพวกมีความรู้ในเรื่องที่กำลังเกิดขึ้นดี มีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองมากและมีความสนใจการเมืองมากด้วย

จรรยา สุภาพ ได้แบ่งประเภทของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ดังต่อไปนี้คือ ๒๓

1. ชั้นนาระดับสูงและชั้นนาระดับกลาง พิจารณาจากการใช้หลักตำแหน่งและชื่อเสียง
2. บุคคลระดับอื่นที่มีบทบาททางการเมืองและมีส่วนใช้อำนาจทางการเมืองได้
  - ก. ผู้ที่อยู่ในระดับชั้นของสังคมซึ่งมีฐานะที่จะใช้อิทธิพลทางการเมืองได้
  - ข. ผู้ที่มีความตื่นตัวและเป็นผู้ดำเนินการทางการเมือง
    - ได้เสนอมาตรฐานในการวัดผู้มีบทบาททางการเมืองดังนี้
      - 1) เป็นผู้ที่เป็นสมาชิกขององค์การทางการเมือง
      - 2) เป็นผู้บริจาคเงินทองให้กับองค์การทางการเมืองหรือผู้ที่เข้าแข่งขันสมัครรับเลือกตั้ง
      - 3) เป็นผู้สนใจเข้าร่วมในการประชุมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการประชุมในระดับเล็กหรือการประชุมในระดับใหญ่
      - 4) เป็นผู้ที่ขอบรรณรค์หาเสียงเลือกตั้ง
      - 5) เป็นผู้ติดต่อกับสมาชิกรัฐสภาหรือเจ้าหน้าที่ทางการเมืองหรือหนังสือพิมพ์ในลักษณะที่เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือชี้แนะหรือวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง
      - 6) เป็นผู้ที่พบปะสนทนาในเรื่องการเมืองกับบุคคลทั่วไป
  - ค. กลุ่มผลประโยชน์
  - ง. พรรคการเมือง

๒๓ จรรยา สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย : เผด็จการ) และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2519), หน้า 254-269.

มูลเหตุของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง เราจำเป็นต้องทราบถึงสิ่งเร้าที่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง Milbrath ได้จำแนกสิ่งเร้าไว้ดังนี้²⁴

1. สิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อม

กล่าวว่า หากมีสิ่งเร้าทางการเมืองมากขึ้น คนจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และแต่ละคนมีความสามารถในการรับข่าวสารทางการเมืองแตกต่างกันไป เช่น บุคคลที่อาศัยอยู่ในเมืองรับสิ่งเร้าทางการเมืองมากกว่าบุคคลในชนบท ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าก็จะรับสิ่งเร้าทางการเมืองมากขึ้น แม้กระทั่งประสบการณ์จากครอบครัวก็มีผลกระทบต่อสิ่งเร้าทางการเมืองและระดับกิจกรรมทางการเมือง นอกจากนี้ บุคคลจะเลือกสิ่งเร้าความรู้สึกเกี่ยวกับการเมือง เพื่อผลประโยชน์ต่างๆ กัน เช่น ต้องการที่จะมีความรู้ มีความพอใจที่จะรู้ต้องการร่วมแก้ปัญหาหรือสำนึกว่าเป็นหน้าที่พลเมืองที่ดี และบางคนก็ไม่ต้องการที่จะสนองตอบสิ่งเร้าต่างๆ เพื่อปิดบังบุคลิกภาพของตนไว้

1.1 สภาพทางการเมือง ก็มีส่วนเอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมและเคลื่อนไหวทางการเมือง เช่น เมื่อจอมพลถนอมได้เข้ายึดอำนาจตัวเองล้มรัฐธรรมนูญและนำประเทศกลับเข้าสู่การปกครองแบบเผด็จการเต็มรูปอีกครั้งหนึ่งเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจกว้างขวาง และเป็นแรงกระตุ้นให้นักศึกษาเคลื่อนไหวทางการเมือง เข้มข้นและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น การเคลื่อนไหวของนักศึกษาในช่วงนี้เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย เสรีภาพทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน²⁵

1.2 สภาพแวดล้อมทางสังคม โดยเฉพาะการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีอำนาจมากที่สุดในการกระตุ้นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะความแตกต่างในการได้รับการศึกษาสัมพันธ์กับลักษณะสังคมอื่นๆ กล่าวคือ คนที่มีการศึกษาสูง มีตำแหน่งสูงและรับข่าวสารทางการเมืองได้

---

²⁴ Lester W. Milbrath. Political Participation : How and Why People Involved in Politics P. 26.

²⁵ สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาทางการเมืองของไทย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, หน้า 196.

มากกว่า มีความสำนึกในประสิทธิภาพทางการเมือง มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองและมีความสนใจและรับผิดชอบมากกว่า²⁶

2. ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมคือทัศนคติ ความเชื่อ บุคลิกภาพ²⁷

2.1 ทัศนคติทางการเมือง (political participation) หมายถึง ความรับรู้และความรู้สึกในทางบวกหรือลบต่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง²⁸ อันได้แก่

2.1.1 ความผูกพันทางใจและความสนใจทางการเมือง ทำให้คนมีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่สนใจ ความสนใจทางการเมืองอาจจะพิจารณาได้จากการติดตามข่าวสารทางการเมือง ทางหนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ การพูดคุยกับคนอื่นทางการเมือง การไปฟังการหาเสียงเลือกตั้ง ผู้ที่สนใจทางการเมืองมักจะมีแนวโน้มที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรือไปช่วยผู้สมัครหาเสียงหรือไปสมัครรับเลือกตั้ง

2.1.2 ความเลื่อมใสในพรรคการเมืองหรือตัวผู้สมัคร บุคคลที่มีความเลื่อมใสในพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นพิเศษ มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากด้วย นอกจากนั้นบุคคลที่ชอบผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษก็มีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากด้วย

---

²⁶ John P. Robinson, Jerrold G. Rusk and Kendra B. Head, Measures of Political Attitudes (Ann Arbor, Mich : The Institute for Social Research, 1968), P. 594 ในปราโมทย์ สัตยากร, "การศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติของนิสิตจุฬาฯ ต่อนโยบายเกี่ยวกับนักศึกษา และการพัฒนาประชาธิปไตยรัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์." หน้า 55.

²⁷ ปราโมทย์ สัตยากร, "การศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติของนิสิตจุฬาฯ ต่อนโยบายเกี่ยวกับนักศึกษาและการพัฒนาประชาธิปไตย รัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์." หน้า 71.

²⁸ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2527), หน้า 116 - 122.

2.1.3 ความสำนึกในประสิทธิภาพทางการเมืองของตน หมายถึงบุคคลที่เชื่อว่าเขามีความสามารถที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ คือ เขาเป็นคนที่มีความมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficacy) มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่คิดว่าตนไม่มีประสิทธิภาพทางการเมือง Dahl เชื่อว่า ประสิทธิภาพทางการเมืองและการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองมีอิทธิพลต่อกันและกัน ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองทำให้เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองและการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองก็ทำให้ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองเพิ่มขึ้นไปด้วย ²⁹

2.1.4 ความสำนึกในหน้าที่พลเมือง หมายถึง บุคคลที่เชื่อว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง เช่นการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นหน้าที่ที่จะต้องทำมิใช่เป็นสิ่งที่จะทำก็ได้ไม่ทำก็ได้ คนพวกนี้มีแนวโน้มจะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง

2.1.5 ความเข้าใจการเมือง กล่าวคือบุคคลที่มีความเข้าใจถึงความจริงต่างๆ ในทางการเมือง เช่นรัฐธรรมนูญกำหนดไว้อย่างไรบ้าง รัฐบาล สภาผู้แทนราษฎรประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ทางการเมืองอย่างไรบ้าง เป็นต้น มักมีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่เข้าใจการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมือง (Political Socialization)

ความหมายของการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) นี้ มีนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ซึ่งอาจนามากล่าวานที่นี้ เฉพาะที่ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่ามีผลสำคัญและน่าสนใจ ดังนี้

Greenstein กล่าวว่า การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองได้แก่ "การเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองทุกๆ ทางทั้งในรูปแบบและนอกรูปแบบ ทั้งโดยจงใจและไม่จงใจการเรียนรู้ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของวัฏจักรชีวิต ³⁰

²⁹ ดู Robert A. Dahl, Who Governs? Democracy and Power in an American City (New Haven : Yale University Press, 1961).

³⁰ Fred I. Greenstein, "Political Socialization," International Encyclopedia of the Social Science (New York : The Free Press, 1968), Vol. 14, p. 55.

Manheim ให้ความหมายของการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง "กระบวนการได้มาซึ่งความรู้เกี่ยวกับการเมือง" ³¹

Weissberg กล่าวว่า การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองเป็น "กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องรัฐบาล และการเมือง ซึ่งผลการเรียนรู้นั้นจะปรากฏออกมาอย่างชัดเจนในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมือง เช่นพฤติกรรมกาเลือกตั้ง เป็นต้น ³²

Hyman การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทั้งทางอารมณ์ และการอบรมพราสอนเกี่ยวกับการเมือง และเป็นกระบวนการเรียนรู้โดยเข้าไปมีส่วนร่วมทุกอย่างและจากประสบการณ์ต่างๆ ของแต่ละบุคคล ³³

Froman กล่าวว่า การอบรมและเรียนรู้ทางการเมือง หมายถึง "การเรียนรู้ในการกำหนดสภาพภาพของตัวเองให้เหมาะสมกับรูปแบบของสังคมนั้นๆ โดยเรียนรู้ผ่านตัวกลางต่างๆ (agents) ของสังคม ³⁴

---

³¹ Jaral. B. Manheim, A Politics Within : A Primer in Political Attitudes and Behavior (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, 1975), p. 48. ใน วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น, "การให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ," รัฐศาสตร์สาร 3 (สิงหาคม 2519), หน้า 50.

³² Robert Weissberg, Political Learning, Political Choice & Democratic Citizenship (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, 1974), p. 88. ใน สนิท จรอนันต์, "การอบรมและเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529, หน้า 26.

³³ Herbert Hyman, Political Socialization : A Study in the Psychology of Political Behavior (New York : Free, 1959), pp. 17 - 20.

³⁴ Louis Froman, "Personality and Political Socialization," Journal of Politics 23 (1961), p. 342.

จากคำจำกัดความดังกล่าว พอจะสรุปความหมายของคำว่า การอบรมและเรียนรู้ทางการเมืองในการวิจัยนี้ว่าหมายถึง กระบวนการเรียนรู้ทุกอย่างทางการเมือง ซึ่งผลของการเรียนรู้จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมือง โดยผ่านตัวกลางต่างๆ (agents) ของสังคม เช่น โรงเรียน พรรคการเมือง

กระบวนการอบรมและเรียนรู้ทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมืองจะต้องผ่านตัวกลาง (agents) ซึ่งจะมีผลก่อให้เกิดแบบฉบับของทัศนคติ ความคิดเห็น ค่านิยม และความรู้สึกในทางใดทางหนึ่งต่อระบบการเมืองที่ตนเกี่ยวข้องอยู่ ตัวการนี้ให้การอบรมและเรียนรู้ทางการเมืองอาจแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ

ก. กลุ่มปฐมภูมิ (primary groups) ได้แก่ ครอบครัว มนุษย์เริ่มได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากครอบครัวเป็นหน่วยแรกสุด ในด้านวัฒนธรรมทางการเมืองก็เช่นเดียวกับครอบครัวเป็นตัววางรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม การหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองของครอบครัว เริ่มตั้งแต่ความสัมพันธ์ของพ่อแม่ผู้ปกครองกับลูกว่าอยู่ในลักษณะใด เป็นไปในลักษณะส่งเสริมให้ลูกมีความกล้าที่จะแสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือเปิดโอกาสให้ลูกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการต่างๆ ของครอบครัวมาน้อยเพียงใด หรือเป็นไปในลักษณะตรงกันข้าม สิ่งเหล่านี้จะมีส่วนกำหนดบุคลิกภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล

ข. กลุ่มทุติยภูมิ (secondary groups) ได้แก่ สถาบันต่างๆ เช่น โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และการติดต่อทางการเมืองโดยตรง เป็นต้น

1) โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งฝึกอบรมให้บุคคลมีความรอบรู้ในเรื่องต่างๆ ที่จำเป็นของสังคม เป็นต้นว่า ความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองของประเทศ ซึ่งจะทำให้บุคคลรู้จักสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองในแต่ละระบบการเมือง และเป็นสถานที่กระตุ้นให้บุคคลสนใจและปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมือง นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังเป็นแหล่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะอย่างที่เป็นต่อสภาพสังคมของแต่ละประเทศ สถาบันการศึกษาจึงมีอิทธิพลอยู่มากในหลายด้านของชีวิต สิ่งที่บุคคลได้รับจากสถาบันการศึกษาย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของเขา

2) กลุ่มเพื่อน (peer groups) เป็นกลุ่มคนที่มีสถานภาพใกล้เคียงกันและมีความใกล้ชิดกัน ย่อมทำให้บุคคลยอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รวมถึงเรียนรู้บุคลิกภาพระหว่างสมาชิกด้วยกัน อันจะก่อให้เกิดแรงจูงใจหรือผลักดันที่มีอิทธิพลต่อการเมืองได้

3) กลุ่มอาชีพ (occupation or professional groups) เป็นกลุ่มอาชีพ การงานและองค์การที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การที่คนเข้าเป็นสมาชิกของหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นของเอกชนหรือรัฐบาลก็ตาม เป็นระยะเวลาานพอสมควรจะทำให้บุคคลนั้นมีความรู้สึกผูกพันกับหน่วยงานหรือองค์การนั้น รวมทั้งยอมรับสภาพความเป็นอยู่หรือระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของอาชีพหรือขององค์การนั้น ดังนั้นสภาพแวดล้อม ระเบียบปฏิบัติหรือลักษณะของงานในกลุ่มอาชีพหรือองค์การจะมีอิทธิพลอย่างมากในการที่จะหล่อหลอมถ่ายทอดบุคลิกภาพความเชื่อและทัศนคติอันก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบใดแบบหนึ่งได้

4) สื่อมวลชน มีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการ เมือง การเสนอข่าวสารหรือการให้ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกมีส่วนในการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยมใหม่ สื่อมวลชนเป็นตัวนำค่านิยมต่างๆ ที่สังคมยอมรับไปสร้างความรู้สึทางอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางการ เมือง

5) ประสบการณ์ทางการ เมือง ³⁵

การได้สัมผัสทางการ เมืองโดยตรงย่อมมีผลต่อการสร้างทัศนคติและค่านิยมทางการ เมืองของบุคคลจากการที่บุคคลได้ เรียนรู้ เกี่ยวกับการ เมืองโดยผ่านตัวกลางต่างๆ (agents) ตั้งแต่วิทยุ เยาว์และเมื่อถึงวัยหนุ่มสาว ความรู้สึกนึกคิดทางการ เมืองของตนจะเป็นรูปร่างมากพอสมควร เมื่อเขาโต เป็นผู้ใหญ่ก็จะได้ เรียนรู้การ เมืองจากประสบการณ์โดยตรง เช่นจากการที่ผู้นำทางการ เมืองพยายามโน้มน้าวทัศนคติของเขาผ่านการปราศรัย การประกาศหรือโฆษณาชวนเชื่อ จากการที่ได้ไปติดกับหน่วยราชการอีกทั้งจากเหตุการณ์ทางการ เมืองต่างๆ นับตั้งแต่การเลือกตั้ง การเดินขบวนหรือกบฏ การปฏิวัติสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อค่านิยม ความเชื่อทางการ เมืองของเขาโดยตรง และเป็นโอกาสที่บุคคลจะได้ทดสอบบทเรียนที่ได้ เรียนรู้มาโดยผ่านตัวกลางต่างๆ กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

จากตัวกลาง (agents) ที่ให้การอบรมและการเรียนรู้ทางการ เมืองดังกล่าว Pye ได้ อธิบายถึงขั้นตอนต่างๆ ของการอบรมและเรียนรู้ทางการ เมืองไว้ว่ามี 4 ขั้นตอนคือ ³⁶

³⁵ ม.ร.ว. พุทธิสาน ชุมพล, ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 84-85.

³⁶ Lucian W. Pye, Politics, Personality and National Building : Burma's Search for Identity (New Haven & London : Yale University Press 1962), pp. 45-46.

ขั้นตอนที่ 1 เป็นขั้นตอนเริ่มแรกสุดที่คนเกิดมาจะได้รับ การเรียนรู้ ขัดเกลา หรือมีความโน้มเอียงเข้าสู่ความมีสภาพเป็น "มนุษย์ในสังคม" ขั้นตอนนี้ลักษณะที่มีอิทธิพลมากที่สุดในฐานะที่เป็นตัวการในการเรียนรู้ทางสังคม (socializing agents) ก็คือ สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา จุดประสงค์สำคัญสำหรับขั้นตอนนี้ก็คือ ตัวการที่จะให้การอบรมเพื่อชี้แนะทางให้มนุษย์เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น ดังนั้นจึงเป็นขั้นตอนพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

ขั้นตอนที่ 2 เป็นขั้นตอนที่มนุษย์เริ่มมีเอกลักษณ์ส่วนบุคคล (personal identity) ในขั้นตอนนี้เริ่มมีการพัฒนาไปสู่การมีพื้นฐานความรู้และความเชื่อ (cognitive process) และนอกจากนั้นประสบการณ์เริ่มเข้ามามีอิทธิพลหล่อหลอมภายในจิตใจสำนึก และยังไปมีส่วนกำหนดเป็นโครงสร้างบุคลิกภาพขั้นมูลฐานของมนุษย์นั้นด้วย

ขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนที่เริ่มเข้าสู่กระบวนการขัดเกลาและเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization process) มนุษย์ที่ผ่านมาถึงขั้นตอนนี้จะเริ่มมีความสำนึก (awareness) ในสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองเริ่มผ่านพัฒนาทางตัวการในการเรียนรู้ทางการเมือง (political socializing agents) และเป็นผลกระทบต่อการรับรู้ (Perceptual screen) และหล่อหลอมทำให้เกิดบุคลิกภาพทางการเมืองขึ้นในตัวของมนุษย์และทำให้เกิดความคิด พิจารณาวิเคราะห์ในทางการเมืองขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ได้สร้างความรู้สึกนึกคิดในทางการเมือง จนกระทั่งทำให้มนุษย์เกิดความกระตือรือร้น (active) ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมและมีบทบาททางการเมือง ซึ่ง Pye เรียกว่า ขั้นการเลือกสรรบุคคลทางการเมือง (political recruitment)

สรุปแล้วการเรียนรู้ทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้ 2 กรณี ดังที่ Dawson และ Prewitt กล่าวไว้³⁷

1. เป็นการเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดขึ้นโดยตรง เช่นการอบรมสั่งสอน ซึ่งมีระยะเวลาที่แน่นอน มีการวางแผน การจัดเป็นหลักสูตรตลอดจนกำหนดวิธีการต่างๆ ไว้

---

³⁷ Richard E. Dawson and Denneth Prewitt, Political Socialization (Boston : Little, Brown Co., 1969), p. 4.

2. เป็นการเรียนรู้ทางการเมือง ที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจหรือไม่เป็นทางการ ซึ่งอาจได้ความรู้มาจากกลุ่มเพื่อน กลุ่มสมาคม ครอบครัว โรงเรียนหรือจากการพบปะพูดคุยและร่วมสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างกลุ่ม เป็นต้น โดยไม่มีการวางแผนหรือวางแผนหรือวางหลักสูตรไว้ล่วงหน้า

ซึ่งทั้ง 2 กรณี Almond ได้กล่าวว่ามียุทธวิธีแตกต่างกัน การเรียนรู้โดยทางอ้อมนั้น น่าจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองได้มากกว่าเพราะสามารถทำได้โดยไม่ต้องการหลายตัวการ

การวิเคราะห์ระบบในแบบโครงสร้างและหน้าที่ (structural - functional analysis)

การศึกษานโยบายของเขาวชนพรรคการเมืองต้องการพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของเขาวชนพรรคการเมืองในโครงสร้างของพรรคที่ถือว่าการของพรรคเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง จุดสำคัญของการวิเคราะห์แบบนี้เป็นการวิเคราะห์ระบบการเมือง โดยอาศัยกิจกรรมหรือหน้าที่ของระบบเป็นเกณฑ์ คือสนใจปัญหาที่ว่า โครงสร้างใดในระบบทำหน้าที่อะไรและภายใต้สภาพอย่างไรในระบบหนึ่งๆ ³⁸

สำหรับความหมายของระบบ David Easton ให้ทรรศนะว่าระบบจะต้องประกอบด้วยหน่วย (unit, element) ต่างๆ ซึ่งขึ้นต่อกันและมีขอบเขตที่สามารถแยกระบบนั้นๆ ออกจากระบบอื่นหรือจากสภาพแวดล้อมได้ ³⁹

- ความหมายของคำว่า "หน้าที่" (function) มีนักวิชาการมองในหลายลักษณะ บางคนมองว่า "หน้าที่" เป็นเรื่องของจุดมุ่งหมาย บางคนมองเป็นกระบวนการ (process) และบางคนมองเป็นผลของการกระทำ ในความหมายอย่างกว้างๆ "หน้าที่" นั้น หมายถึงผลของแบบแผนของการกระทำในระบบหนึ่งๆ อย่างไรก็ตาม ความสับสนในเรื่องของการให้ความหมายของคำว่า

³⁸ สุจิต บุญบงการ, การเมืองเปรียบเทียบ : ปัญหาและแนวความคิด (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 12.

³⁹ David Easton, "An approach to the Analysis of Political Systems", in Stephen V. Monsma and Jack R. Van Der Slik, ed., American Politics : Research and Readings (Holt, Rinehart and Winston, 1970) pp. 6 - 7. อ้างใน สุจิต บุญบงการ, การเมืองเปรียบเทียบ : ปัญหาและแนวความคิด, หน้า 7.

"หน้าที่" (function) ก็ยังคงอยู่และได้ถูกใช้รวมๆ กันไปทั้งในฐานะที่เป็นจุดมุ่งหมาย เป็นกระบวนการ และผลของการกระทำ⁴⁰

- ความหมายของคำว่า "โครงสร้าง" (structure) ถ้า "หน้าที่" (function) หมายถึงผลของแบบแผนของการกระทำแล้ว "โครงสร้าง" ก็หมายถึง ตัวแบบแผนของการกระทำ (patterns of action) นั้นเอง หรือในความหมายของ "โครงสร้าง" (structure) ก็คือ กิจกรรมหรือการกระทำนั้นมีแบบแผน จนกระทั่งสามารถมองเป็นในรูปของโครงสร้างได้ เพราะแต่ละการกระทำมักจะมีแบบแผนที่สม่ำเสมอ และมีขอบเขตชัดเจน เช่นภายในศาล กิจกรรมจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง และจะเห็นได้ภายในกิจกรรมกว้างๆ หรือ "โครงสร้าง" ภายในศาล ที่กล่าวแล้วนี้จะมีคนดำเนินกิจกรรมย่อยๆ ซึ่งเรียกว่า บทบาท (role) ต่างๆ กัน ดังนั้นบทบาทหลายๆ อัน ประกอบกันเข้าเป็น กิจกรรมหรือ "โครงสร้าง" ใหญ่ๆ หนึ่งอย่างนั่นเอง⁴¹

สำหรับ "หน้าที่" (function) ของระบบที่โครงสร้าง (structure) ต่างๆ ดำเนินการอยู่มี "หน้าที่" (function) หรือลักษณะของกิจกรรมของโครงสร้างต่างๆ ในระบบออกเป็นดังนี้⁴²

ลักษณะแรก เป็นเรื่องของการดู "หน้าที่" ของระบบในด้านความสามารถของระบบทั้งหมด อันได้แก่ การบังคับควบคุมความประพฤติของสมาชิกในระบบ (regulative) ความสามารถในการดึงทรัพยากรและสรรพกำลังมาใช้ (extractive) และความสามารถในการแบ่งสรรทรัพยากรหรือสิ่งที่มีคุณค่าจากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง (distributive)

ลักษณะที่สอง เป็นการดูหน้าที่ของระบบในด้านการเปลี่ยนแปลง input เป็น output เป็นการดูหน้าที่ของส่วนต่างๆ ของระบบที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับ input และ output input นั้นได้แก่ การเรียกร้องและการสนับสนุน ตลอดจนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง การสรรหาผู้นำทาง

⁴⁰ Oran R. Young, Systems of Political Science, (Englewood Cliffs : Prentice - Hall, 1968) p. 29.

⁴¹ สุจิต บุญบงการ, การเมืองเปรียบเทียบ : ปัญหาและแนวความคิด, หน้า 13 - 14. อ้างจาก Gabriel Almond and Bingham Powell, Comparative Politics : A Developmental Approach, (Boston : Little, Brown, 1966), pp. 21 - 22.

⁴² เรื่องเดียวกัน,

การเมืองและการติดต่อสื่อสารทางการเมือง กระบวนการเปลี่ยนการเรียกร้องให้กลายเป็น output ของระบบจะ เริ่มจากการดำเนินการชี้ให้ชัดเจนว่าผลประโยชน์หรือความต้องการของคนเป็นอย่างไร (interest articulation) ต่อจากนั้นจะเป็นการรวบรวมการเรียกร้องผลประโยชน์ดังกล่าว เป็นกลุ่มเป็นก้อน เป็นทางเลือกเพื่อจะนำไปพิจารณาเป็นนโยบายต่อไป (interest aggregation) ทั้งหมดนี้ยังเป็นส่วนของระบบซึ่งรัฐบาลจะได้นำเอาการเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์เหล่านี้ มาบัญญัติเป็นข้อบังคับหรือนโยบายต่อไปที่เรียกว่า output หน้าที่ของระบบในการเปลี่ยน input ให้เป็น output และดำเนินการบังคับให้มีการปฏิบัติตาม output ซึ่งบางทีก็ถือว่าเป็นหน้าที่หรือ function ของ output ด้วยนั้น ประกอบด้วยหน้าที่ การกำหนดข้อบังคับ (rule - making) การนำเอาข้อบังคับไปปฏิบัติ (rule - application) และการตีความข้อบังคับนั้น (rule - adjudication) ข้อบังคับหรือ output อาจมีการเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของระบบที่เกี่ยวข้องกับ

1. การควบคุมการประพฤติปฏิบัติของประชาชน
2. การตั้งทรัพยากรและสรรพกำลังมาใช้
3. การแบ่งสรรทรัพยากรหรือสิ่งมีค่าจากกลุ่มหนึ่งมาสู่อีกกลุ่มหนึ่ง
4. การ เน้นค่านิยมที่ยอมรับกันอยู่ในระบบนั้นๆ

สำหรับลักษณะที่สามนั้น เป็นหน้าที่ของระบบที่เกี่ยวข้องกับการบำรุงรักษาระบบ และการปรับปรุงระบบ อันได้แก่ การสรรหาผู้นำทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ต่างๆ มาทำงานในส่วนต่างๆ ของระบบ และการอบรมให้เกิดความคุ้นเคยกับระบบ (socialization)